

משך חכמה

פרשת דברים – הפטרת דברים פסקא יב-טו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תמג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בהפטרה. לא תוסיפו הביא מנחת שוא, קטרת תועבה היא לי כו' לא אוכל און ועצרה (ישעיה א, יג). הענין¹, דמצאנו לרבותינו זכרונם לברכה בכריתות (ו, ב) כל תענית שאין בה ממושעי ישראל אינו תענית, שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הכתוב עם סממני הקטרת כו'. הרי דדבר הפחות בעצמיותו, בכל זאת כשהוא מתערב באגודה כללית, הוא מתבשם ומועיל להוציא ריח נחוח מן

היא מוסיפה ריח טוב, כן הדבר גם באיחוד רוחני בין אנשים, שאם אחד רע, מתחבר לצדיקים, לא רק שאינו מקלקל אותם, אלא להפך, הוא מועיל להם. לכן אמרו, שבתענית, שהיא שגב עבודת ה', שהיא כהקרכת חלבו ודמו של האדם, צריך לצרף פושעי ישראל, שבהתחברם עם הצדיקים, הם מועילים להם כחלבונה לקטורת.

והנה ציוה ה' על מעשה הקטורת, כי הוא סמל לדבר זה, שגם פושעי ישראל יתקנו על ידי החיבור לצדיקים. והנה, כאשר היה ביניהם שנאת חנם, וכל אחד רצה לבלוע את חברו, הפסידו מעלה זו, שאין הפושע מביא תועלת אלא כאשר הצדיקים מחוברים יחד והוא עמם, אבל כאשר כל אחד נעשה יחיד, והם פרודים, אין בהם מעלה זו, ולכן הרשע שבהם אינו מתבשם מריח הצדיקים, וממילא לא רק שאינו מביא תועלת, הוא עוד מקלקל, שכיון שלא נתבשם מהם, ריחו הרע מקלקל, לכן אמר הנביא, שכיון שציוה תורה להביא קטורת עם חלבנה לסמל שהפושע מועיל לצדיקים, עכשיו שיש בכך שנאה, ואיש את אחיו חיים בלעו, שוב אין סמל בחלבנה שמביאה תועלת, להפך היא תועבה. שאף על פי שבמציאות החלבנה שריחה רע תביא ריח טוב עם הסממנים, מכל מקום, מה שהיא מסמלת, אינו נכון עכשיו, והרי הוא כקטורת תועבה, שהחלבנה כשאינה מאוחדת עם הסממנין ריחה רע והיא תועבה, לכן בקטורת כתיב תועבה ולא שוא, כי היא גרועה יותר משוא, שהיא תועבה שריחה רע, זה קיצור כלל דבריו.

אלא שעוד צריך ביאור, הרי אינו דומה חלבנה לשנאת חנם של חרבן הבית, שבחלבנה כל הסממנים הם טובים ורק החלבנה היא רע, אבל בחורבן הבית, לא משמע שהיו כולם צדיקים ומעט הרשעים שלא התחברו עם הצדיקים, אלא משמע, שעצם הדבר שהיו מפורדים, והיה ביניהם שנאת חנם, הוא גופא הביא את החורבן, אפילו שכולם היו רשעים, ומשמע, שעצם הדבר, אם היו באחדות, היה מביא תועלת. וזה צריך ביאור, מדוע איגוד של רשעים מביא תועלת, ולהלן יבואר הדבר. ויש עוד הרבה ענינים שצריכים ביאור בדבריו, ויתבאר כל דבר דבור על אופן.

הפטרה לשבת דברים

[יב]

(ישעיהו א, יג) לא תוסיפו הביא מנחת שוא קטרת תועבה היא לי חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה:

מדוע כתוב דוקא מנחת שוא וקטורת תועבה, ולא שאר קרבנות. ומהו לשון שוא, ותועבה.

¹ [יב-יג] תוכן דבריו בקיצור, ליישב ולבאר כונת הכתוב "לא תוסיפו הביא מנחת שוא קטרת תועבה היא לי חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה". דהנה פשוט הכתוב היא, שכיון שעובדי עבודה זרה היו, לפיכך מנחתם מנחת שוא, וקטורתם תועבה, ולכן לא אוכל לסבול מה שאתם קוראים אספה ועצרה לבוא אלי בחודש ושבת וחג, ויש בלבכם און. כך פירש רש"י.

אבל יש לדקדק: א. מדוע דוקא על מנחה וקטורת כתוב שהוא שוא ותועבה, ולא על כל קרבנות שבמקדש. ב. מדוע שינה בלשון, וכתב על מנחה - שוא, ועל קטורת - תועבה. ומבאר המשך חכמה, דמנחת שוא, וקטורת תועבה, הוא מטעם אחר. דהנה, כל הקרבנות מותרים לבוא בשותפות, אבל מנחה פסולה בשותפות, ואינה באה אלא ביחיד (מנחות קד, ב. רמב"ם מעשה הקרבנות יד, ב). ולפי זה צריך טעם, מדוע באה מנחה בקרבנות ציבור, אלא שציבור הוא כיחיד, כיון שכל אחד מועיל לחברו, ומאוחדים יחד הם כאחד, אבל כאשר היה ביניהם שנאת חנם, וכל אחד רצה לבלוע את חברו, הפסידו מעלת האחדות, ואין לציבור דין יחיד, לכן המנחה פסולה, כי אינה באה אלא ביחיד, והיא מנחת שוא, כלומר חולין, ופסולה, אבל אינה תועבה אלא שוא בלבד, ולכן לא כתוב על הקרבנות שוא, כי הקרבנות באים בשותפות, ורק מנחה אינה באה בשותפות.

ולפי זה יתבאר היטב כונת הכתוב בענין קטורת תועבה, דהנה, אמרו חז"ל (שם) וז"ל: "אמר רב חנא בר בונא אמר רב שמעון חסידא, כל תענית שאין בה ממושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הכתוב עם סממני קטרת" ע"כ. ודבריהם צריכים ביאור, מה ענין זה לזה, ואין נלמד זה מזה. אלא שעומק כונת חז"ל לומר, דהנה ציוה ה' להקטיר חלבנה שריחה רע עם סממני הקטורת (כריתות ו, ב), ובדודאי יש תועלת בחלבנה, שאם לא – לא היה ה' מצוה להקטיר חלבנה עם סממני הקטורת, אלא על כורחך, שאף על פי שחלבנה בפני עצמה ריחה רע, כשהיא מתחברת עם שאר סממנין שריחם טוב, לא רק שאינה מקלקלת להם את הריח, אלא להפך,

משך חכמה

פרשת דברים – הפטרת דברים פסקא יב-טו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תמג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

וזה בעל כעס, כשהן באגד אחד, אז יומתק מרירותן ויתבשם כל אחד מחבירו, זה ילמוד מזה לפזר הונו, וזה לנוח מרגזו, וזה על שפם יעטה, אבל אם כולם מסכימים על תכונה רעה אחת, הלא אז תחזקנה מוסרותיהם, ומן קורי עכביש יהיו כעבותות עגלה, על זה אמרו פיזור לרשעים נאה להן כו', כי היא תרתי לריעותא משם אחד, כל אחד מחזק חבירו, והוי טריפה גמורה, וזה ברור.

[יג]

והנה³ ענין המקדש, לאחד כלליות ישראל ולבניהם אל מקום אחד, כמו שאמרו (ברכות ל, א) היה עומד כו' נמצאו כל ישראל

הסממנים האחרים. ומצאנו² שאמרו (סנהדרין עא, ב) פיזור לרשעים נאה להן ונאה לעולם, הרי שהאגודה מוסיף חזוק לעושי רשעה. וכן מצאנו שאמרו (סנהדרין לט, א) כל בי עשרה שכינתא שריא. וכבר עמד על זה הר"ן בדרשתו (הדרוש הראשון). והנראה על פי מה שבארו בדין תרתי לריעותא (יורה דעה סימן לז, בפרי מגדים משבצות זהב התנאי הג'), שאם הם משם אחד, שמורים שניהם על ניקוב הריאה וכיוצא בזה, אז הוי טריפה, אבל אם זה מורה על נקב, זה על קמט וכיוצא בו כשר. כן הדבר הזה, אם כל אחד בפני עצמו יש לו מדה פחותה, זה כלי וזה בעל לשון הרע,

מתעורר ומשפיע ריח טוב.

ועל פי זה מיושב הסתירה דלעיל, שמשמע שהפירוד שהיה גרם לחורבן הבית, ומשמע שקיבוץ הוא טוב, ולעומת זאת אמרו שפיזור לרשעים נאה להם ונאה לעולם, ולאור הנ"ל יתבאר היטב, שאם שוים הרשעים באיחוד על דבר רע אחד, הם מחזקים הדבר הרע הזה, אבל אם כל אחד יש לו תכונה רעה אחרת, אז לומדים כל אחד מהשני המעלה הטובה שלו, ולכן אם היה אהבה ביניהם היו כל אחד לומד מעלת חבירו, אבל כיון שהיה שנאת חנם לא למדו זה מזה, ומה שאמרו פיזור לרשעים הנאה להם ולעולם היינו כשמאחדים על דבר רע אחד. וכן מצאנו בענין טרפות, ששתי רעותות הוא טרפה, דוקא אם הרעותות הם משם אחד, אבל אם משני שמות כשרה, (יורה דעה לז), והטעם כנ"ל, שכשיש שתי רעותות על אותו הדבר, זה מחזק את הפסול, אבל כשיש שתי רעותות משני שמות, אין להם כח לפסול, כן הדבר בבחינות פסול הנפש. ובזה מיושב היטב מדוע קיבוץ של עשרה שכינתא שריא שכל אחד לומד ממעלת חבירו.

³ [יג] תוכן דבריו, דבא לבאר מה שביארנו לעיל, מדוע מנחה יש בציבור, כי ענין בית המקדש לאחד את כלל ישראל יחד כאחד, ולכן נחשב מנחת יחיד, ולכן ציוה ה' את החלבונה סמל לאחדות ישראל, ומביא סימוכין שבית המקדש בא לאחד, כמו שאמרו בברכות (ל, א) שכל ישראל צריכים להתפלל לכיון המקדש, הוא ראייה שמקום המקדש הוא לב העם הישראלי, ומקומו בא לאחד את כל ישראל יחד. ולכן היה עשרה ניסים בבית המקדש (אבות ה, ה), דלכאורה צריך טעם, מדוע זכו ישראל לניסים הללו, והרי כל אחד בפרטיות אינו ראוי להשגחה פרטית זו, ולנס לא טבעי, ולמה הראה ה' בבית המקדש ניסים הללו, ולאור המבואר יתישב היטב, דרצה הקב"ה להראות, שכלל ישראל שהם יחד, כל אחד לומד ממעל חבירו, וראויים יחד לניסים הללו.

² דבריו צריכים ביאור. דהנה לכאורה כונתו להקשות, איך אמרו שצירוף פושעי ישראל הוא תועלת, והרי אגודה של רשעים הוא מוסיף חיזוק ורשעה, ולכן אמרו פיזור לרשעים טוב להם וטוב לעולם. אבל באמת הוא תמוה, דלא אמרו שיש תועלת אלא בצירוף פושעים לישראל כשרים, אז מקבלים הרשעים טובה מהאיגוד עם ישראל הכשרים, כחלבונה עם סממנים שריחים טוב, מה שאין כן כשהם בפני עצמן, לא, אלא להפך, הם מוסיפים רשעה, ומה ענין זה לזה.

ונראה בזה, דכונתו להקשות, דהנה מדחיבה תורה לצרף חלבונה לקטורת, מוכח, שחלבונה לא רק שאינה מקלקלת את הקטורת, אלא מועלה ומוסיפה ריח, כמו כן הפושעים שמתחברים לצדיקים בתענית, מועילים לצדיקים, והוא פלא, דבשלמא כשהרע מתחבר עם הטוב, מתמעט הרוע שבו ואינו מזיק לטובים, אבל מדוע משפיע הרע לטובה על הצדיק באגודתו. כמו כן הוא תמוה, איך משפיע החלבונה ריח טוב על הקטורת, והרי ריחה רע, ואם תאמר שכל דבר כשהוא באגודה, האגודה משפיעה עליו לטובה, אם כן, מדוע אמרו (סנהדרין עא, ב) פיזור לרשעים נאה להם ונאה לעולם, מוכח שהאגודה אינה דבר המועיל לרשעים, אם כן חוזרת התמיה הראשונה, איך משפיע הרע טוב על הצדיק. ועוד מוסיף לתמוה, מה שאמרו שכל בי עשרה שכינתא שריה (סנהדרין לט, א), משמע שקיבוץ תמיד מועיל. לפיכך מבאר והולך, שבאמת בכל רע יש גם טוב, וכל רשע יש בו גם צדקות, אלא שכיון שרובו רע ורשע, אין הטוב ניכר, וכאשר הרע מתחבר עם צדיקים, חלקיו הרעים בטלים בטוב הצדיקים, וחלק הטוב של הרע, שהוא המעט שיש בו, מתעורר ומתחזק עם הטוב שבצדיקים, ומשפיע אפילו עליהם לטובה, וזה באמת ריח הטוב של החלבונה, שבשלל הריחות שבה, רובם רעים ולא ניכר הריח הטוב שבה, וכשמקטיר החלבונה עם סממני הקטורת, הריחה רע של החלבונה בטל בריחות הטובים של הקטורת, והחלק הטוב שבה,

משך חכמה

פרשת דברים – הפטרת דברים פסקא יב-טו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תמג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בשותפין רק ביחיד (מנחות קד, ב), ובצבור באה מנחה, לפי שהצבור הוא בכלליותו כמו יחיד שהוא איש אחד, וכל אחד מועיל לחבירו כמו שכל אבר מועיל לחבירו וכיוצא בזה, לכן כיון שהפסידו מעלת האחדות, וכל אחד רצה לבלוע לחבירו, והיו כקציני סדום ועמורה (ישעיה א, י), אם כן כל אחד נבדל בפני עצמו, אם כן לא תוסיפו הביא מנחת שוא, וכן קטורת שכל אחד מתבשם מחבירו, וגם החלבנה ריח נחוח, אבל כשכל אחד מפוזר בפני עצמו, הלא קטרת תועבה היא כמו שהיא בפרטיותה שחלבנה ריחה רע, והקריבהו לפחתך וכו' (מלאכי א, ח) לי, לא אוכל און ועצרה, שיהיה אסיפה מאון, היינו שיסכימו כולם על תכונה אחת רעה⁶.

[יד]

על מה חרבה ירושלים

והנה⁷ בתוכחה יש שני סוגים, אחד מה שמתפעל אחד מחבירו,

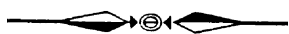
מכוונים את לבם למקום אחד, ולכן תמיד היתה שם ההנהגה הנסית, כמו שמנו (אבות ה, ה) עשרה נסים שנעשו בבית המקדש, ולהראות, אף שכל פרטיי בפני עצמו אינו ראוי להיות מושגח פרטי בהנהגה פרטיית בלתי טבעית, בכל זאת, הקשר הכללי מעם ישראל ראוי הוא להיות מושגח בהשגחה נסיית, ששם אין פגם, שכולם מעלים ריח ניחוח, זה ביראתו, וזה בצדקתו, וזה באהבתו לישראל, וזה במסת ידו, וזה בתורתו. וכמו שאמר⁴ וירח ריח בגדיו (בראשית כז, כז), ריח בוגדיו (סנהדרין לז, א.), כריח שדה אשר ברכו ה'. פירוש, שלהריח נגד עשו הרשע, האם יריח ריח רבי עקיבא וחביריו, לכך הראהו השם יתברך מי שהוא בסוג אחד, כמו יקים בן צרידיא (בראשית רבה סה, כב), ובכל זאת נכנסו בו דברי יוסי בן יועזר כארס, והקדימהו לגן עדן, וזה שאמר כריח שדה אשר ברכו ה', דבחקל תפוחין כל עלה, כל עשב, מעלה ריח, כן בצירוף הכללי גם הפושעים מושגחים ומעלים ריח. ודו"ק. והנה⁵ מנחה אינה קריבה

את ריח בגדיו" - ריח בוגדיו, שכנגד עשו גם הבוגדים טובים ומלאים מצוות. שלכן לבקר בין עשו ליעקב, לא ביקר על הצדיקים שאינם בסוג ביקור, רק בין בוגדים של יעקב נגד עשו. ועל פי זה מבואר מדוע אמר יצחק שריחו השדה, שבשדה "כל עלה, כל עשב, מעלה ריח, כן בצירוף הכללי גם הפושעים מושגחים ומעלים ריח".

והנה מה שפירשנו, הוא תוכן דבריו.

⁵ כל דבריו אלו, כבר נתבאר לעיל בתחלת הענין.

⁶ תמצית דבריו: מנחה פסולה בשותפות, וכשרה בקרבן ציבור, שהציבור כאחד. אבל כשיש שנאת חנם, נפרדו הציבור, ומנחתם שוא, כלומר, פסולה כמנחת השותפים. כמו כן קטורת שיש בה חלבונה, אף על פי שחלבונה ריחה רע, מחמת החיבור לשאר סממניו, נעשה ריחה טוב, וכשיש פירוד, כביכול החלבונה תועבה, והינו קטורת תועבה.

⁷ [יד] תוכן דבריו, להאיר על פי דרכו את דברי חז"ל בשבת (ק"ט, ב), וז"ל: "אמר רב עמרם בריה דרבי שמעון בר אבא אמר רבי שמעון בר אבא אמר רבי חנינא: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, שנאמר (איכה א, ו) היו שריה כאילים לא מצאו מרעה. מה איל זה ראשו של זה בצד

⁴ על פי דרכו מבאר והולך מה נתכוננו חז"ל בעומק דבריהם, שאמרו על הפסוק (בראשית כז, כז) "וַיִּגַשׁ וַיִּשְׁק לֹדְוֹ וַיִּרְחַ אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר יְרָאָה רֵיחַ בְּנֵי פְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרְכוּ ה'". דהנה פסוק זה אמר יצחק אבינו ליעקב כשבא לבקש את הברכות. והקשו חז"ל (בראשית רבה סה, כב), הא אין לך ריח רע כריח של עור עזים, ואמרו בסנהדרין (לז, א) אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו, שאפילו רשעים שבישראל מלאים מצות כרימון. לפיכך אמרו בבראשית רבה (שם), שאין הכונה לריח כפשוטו, אלא שהראהו ריח של יקים בן צרידיא, שהיה רשע גדול, והתריס נגד ה', והיה בן אחותו של רבי יוסי בן יועזר, ויוסי בן יועזר אמר לו דברי תוכחה, ונכנסו דברי יוסי בן יועזר ללבו כארס, ועשה תשובה עילאית גדולה, שהקדים את יוסי בן יועזר בגן עדן. עיין שם.

ודברי חז"ל צריכים ביאור: א. מדוע הראו לו דוקא ריח של הרשעים ולא של צדיקים, והרי יעקב שבא לבקש הברכות, הוא מסמל את הצדיקים. ב. מהו הלשון שאמר יצחק אבינו "ריח בני כריח השדה". ומבאר המשך חכמה על פי דרכו לעיל, דהנה יצחק אבינו רצה להריח הריח שהוא נגד הריח של עשיו, והוא ריח רבי עקיבא וחביריו, שהוא הנגד של עשיו, כיון שחשב שרק לצדיקים יש ריח טוב. וה' הראהו שנגד עשיו הרשע, אפילו הרשעים שבישראל, מלאים ריח טוב, שהם מלאים מצוות כרימון. וזוה לשון המשך חכמה בהדרן: "וכמו שאמרו (בראשית רבה סב, יח על הפסוק כז, כז) "וירח

משך חכמה

פרשת דברים – הפטרת דברים פסקא יב-טו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תמג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

זה בצד זנבו של זה כו', דייקו זה את זה, ולא כתבו זה לזה, ונקיט רק סימן הפעול, היינו שלא נתפעלו זה מזה, כי בכללות האומה, בזה יש מעלה טובה ומדה נאותה, ובזה מדה זו, והמה למדו זה מזה חסרונו של זה, וזה לא למד המדה הטובה, רק הביט אל החסרון שיש בשל זה, וזה, ששמו ראשו של זה בצד זנבו של זה, שהביטו רק אל החסרון שיש בחבירו, והמה לא למדו שלמות זה מזה, אך למדו חסרונות ופחיתות זה מזה. ועל האופן השני אמרו לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים, היינו אנשים חכמים שאינם מסוגם וערכם, שבזה לא שייך התפעלות, רק שיהיו דבריהם נשמעים לגודל מעלתם וערכם, על זה⁸ אמרו

כמו מאנשים ממי שהוא במדרגתו, מזה לא שייך שיקבלו דבריהם, רק באופן שיראה אם חבירו שמטופל בבנים ועני, ובכל זאת הוא נזהר מאונאה ומשקלות וכיוצא בזה, כל שכן הוא. ועוד, אם חבירו מחומם הוא, ובפרקו הוא עומד ואין לו אשה, ובכל זאת הוא נזהר מלהסתכל בנשים, כל שכן הוא, וכיוצא בזה. ויש מה שדבריו נשמעים דברי תוכחה, כמו ששומע מגדול הדור וקדוש ה', אשר בזה לא שייך שהוא יתפעל ממנו, כי הוא אינו מסוגו וערכו, רק שדבריו נשמעים. ולזה אמרו בפרק כל כתבי (שבת קיט, ב) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, שנאמר (איכה א, ו) היו שריה כאילים כו', מה איל זה, ראשו של

החסרון שיש בכל אחד, ולכן דקדקו לומר זה את זה, שהוא התפעלות ממעשי חבירו, ולכן מתאים הלשון "זה את זה", דהיינו זה מזה, ולא זה לזה, שלא דברו מתוכחה זה לזה. ולכן משלו משל לאיל שראשו מביט לזנב האיל האחר, והיינו שמביט אל חסרון חבירו. ואחרי כן דברו על תוכחה של אדם גדול, ולזה אמרו שביזו תלמידי חכמים, ולא קבלו את דבריהם.

ובזה מיושב כל הדקדוקים דלעיל: א. ששתי הדרשות אינם סותרות, אלא כל אחד מבטא סוג אחר של תוכחה, והיינו לא חרבה כו', כלומר לא למדו פשוטי העם זה מזה, בגלל שראו חסרון חבירו, ולכן לא קבלו סוג תוכחה זה. ואחרי כן אומר על סוג התוכחה האחר, שלא קבלו מהתלמידי חכמים, כיון שביזו אותם. ב. אף על פי שביזו תלמידי חכמים, היו יכולים ללמוד זה מזה. ג. ולכן אמרו לשון "זה את זה", שלא התכונו לתוכחה של האחד לחבירו בפועל, אלא מהתפעלות אחד מחבירו, והיינו "זה את זה". ד. וכיון שהאמר הראשון מתכוון לתוכחה של התפעלות אחד מחבירו, לכן אין זה שייך לגדולי ישראל, אלא לכלל ישראל עצמם. ה. ולכן אמרו שראו אחד זנב חבירו, היינו שראו חסרון אחד השני, ולא רק שלא התפעלו, [כי אין מציאות של חוסר התפעלות בין אחד לחבירו, אלא שיש התפעלות מהטוב, ויש התפעלות מהרע].

⁸ על פי דרכו מיישב עוד דבר נפלא, דכתיב (דברי הימים ב, לו, טז) "וַיִּקְהוּ מְלָעֵבִים בְּמִלְאָכֵי הָאֱלֹהִים וּבִזְיוֹת דְּבָרָיו וּמִתְעַתְעִים בְּנִבְאָיו עַד עֲלוֹת תַּמַּת ה' בְּעֵמּוֹ עַד לְאִין מִן־פֶּאֶר". והנה כפל לשון הכתוב צריך ביאור, הם מלאכי אלוקים, הם נביאיו, ומהו כפל הלשון. ומפרש המשך חכמה, דכונת הכתוב לרמז, איך בטלו תוכחת הנביאים, שאמרו הוא מלאך ה', "שבשביל שהוא מלאך מופרש ומובדל מהליכות תבל ואורחותיו, לכן הוא אומר כן, לו היה לו טורח וטורד בהויות העולם, כי אז היה גרוע ממנו הרבה". ומביאים ראיה

זנבו של זה - אף ישראל שבאותו הדור, כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה. א"ר יהודה: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים, שנאמר (דברי הימים ב לו, טז) ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ובוזים דבריו ומתעטעים בנביאיו עד עלות חמת ה' בעמו עד (אין) [לאין] מרפא. מאי עד לאין מרפא - אמר רב יהודה אמר רב: כל המבזה תלמידי חכמים אין לו רפואה למכתו" ע"כ.

והנה דברי חז"ל צריכים ביאור: א. דשתי הדרשות נראות כסותרות זו לזו, בתחלה אמרו שלא חרבה אלא שלא הוכיחו זה לזה, ואחרי אמרו שלא חרבה אלא מפני שביזו תלמידי חכמים. ב. אם היו בוזים תלמידי חכמים, איך התלמידי חכמים יכולים להוכיחם, והרי הם מבזים את התלמידי חכמים, ומצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע, ולכאורה, מאמר אחד ממש סותר למאמר השני. ג. אמרו "שלא הוכיחו זה את זה", והיה לומר זה לזה ומהו לשון זה את זה. ד. חובת ההוכחה היא על ראשי העם, התלמידי חכמים, ואיך אמרו "אף ישראל שבאותו הדור, כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה", משמע שכלל ישראל לא הוכיחו זה לזה. ה. חסרון תוכחה הוא שלילי, והמשל לא דומה כלל, דראשו בצד זנבו היינו שמביטים בזנב.

ומבאר המשך חכמה על פי דרכו לעיל, שכל רשע יש בו גם טוב, ולכן, יכול כל אחד ללמוד מחבירו את הדבר הטוב שבו, והוא תוכחה הנעשית על ידי התפעלות מחבירו, שהוא כערכו וסוגו. ויש סוג אחר של תוכחה, שהוא על ידי אדם גדול, שאינו יכול ללמוד מהליכותיו, כיון שאינו כסוגו וערכו, אבל מתפעל מדבריו, אם יוכיח אותו.

ועל שתי סוגי תוכחה הללו התכוונו חז"ל, ואמרו בתחלה, על תוכחה שהיא התפעלות מחבירו, אמרו, שלא הביטו אל הטוב שבכל אחד, אלא אלא

משך חכמה

פרשת דברים – הפטרת דברים פסקא יב-טו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תמג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

יאדימו כתולע כצמר יהיו, בשני [במקדש שני לא היה מלבין רק כצמר]. [ירושלמי שבת פרק רבי עקיבא (פרק תשיעי הלכה ג)]. פירוש, שהשני הוא חוט לבן בצבע אדום, כן היו ישראל במקדש ראשון נתגלה עונם [פרק קמא דיומא (ט, ב)], שעונם לא היה רק בגלוי, אבל פנימות לבבם היה מלא אהבת התורה ואהבת ישראל, כמו שאמרו (ירושלמי פאה א, א) מפני מה דורו של אחאב מצליחים במלחמה, מפני שלא היה בהם מלשינות, ואליהו אמר (מלכים א, יח, כב) אני נותרתי לנביא לה' ואין איש מוסר אותו, וכן אמרו (סנהדרין קב, ב) ביהורם בן אחאב (מלכים א, כ פסוקים ג ט) שנשיו וכספו וזהבו היה נותן למלך בני עמון, לבד מחמד עיניך זו התורה לא היה נותן, והיה מוסר נפשו על זה, ולכן היה מלבין כשלג. לא כן במקדש שני, היה חטאיהם כתולע, שדם אדום בתוכו, כן היה בהם בפנימותם שנאת חנם ומלשינות (יומא שם). לכן רק כצמר יהיו, ולא היה מלבין כשלג¹⁰.

¹⁰ [טו] תוכן דבריו, על הפסוק (ישעיהו א, יח) "לכו נא ונזכרה יאמר ה' אם יהיו חטאיכם כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע פצמור יהיו", דרשו חז"ל, מהו כפל הלשון, ואמרו (ירושלמי שבת, ט הלכה ג) "אמר רבי יודן בר פזי, אם יהיו חטאיכם כשנים, כשלג ילבינו בראשון. ואם יאדימו כתולע, כצמר יהיו בשני". ע"כ. ומפרש המשך חכמה, דבראשון היינו במקדש ראשון, ובשני היינו מקדש שני. ועל מקדש ראשון כתיב אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, ועל מקדש שני כתיב אם יאדימו כתולע כצמר יהיו. זה דברי הגמרא.

אבל צריך טעם מדוע על מקדש ראשון המשיל את חטאתם לשני וכפרתם לשלג, ובמקדש שני המשיל את חטאתם לתולע ואת כפרתם לצמר. ומבאר, ששני הוא חוט לבן צבוע אדום, וכך היה במקדש ראשון, פנימיותם היתה טובה, ולכן הלבנו מאוד כשלג. אבל במקדש השני, היתה פנימיותם מקולקלת, לכן אמר כתולע, שהוא מהות אדום, שדם אדום בתוכו, אז יהיו רק כצמר, שאינו לבן כשלג.

¹¹ תמצית דבריו: הפסוק מדבר בשני בתי המקדש. ששני הוא חוט לבן צבוע אדום, כך היה במקדש ראשון, פנימיותם היתה טובה, ולכן הלבנו מאוד כשלג. אבל במקדש השני, היתה פנימיותם מקולקלת, לכן אמר כתולע, שהוא מהות אדום, שדם אדום בתוכו, אז יהיו רק כצמר, שאינו לבן כשלג.

ויהיו מלעיבים במלאכי אלקים (דברי הימים ב, לו, טז), הוא, שאמרו, שבשביל שהוא מלאך מופרש ומובדל מהליכות תבל ואורחותיו, לכן הוא אומר כן, לו היה לו טורח וטורד בהויות העולם, כי אז היה גרוע ממנו הרבה, ועוזא ועזאל שהיו מלאכי כו' וכשירדו הרעו מהם (רש"י יומא סז, ב. ד"ה עוזא), ולכן לא היו דבריהם נשמעים, ולכך לא היו תרופה למכתם מחליים במדות והנהגה, וחרבה ירושלים. תבנה ותכונן במהרה בימינו, אמן⁹.

[טו]

(ישעיהו א, יח) לכו נא ונזכרה יאמר ה' אם יהיו חטאיכם כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע פצמור יהיו:

מהו כפל הלשון "כשנים כשלג כו' כתולע כצמר"

אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (ישעיהו א, יח), בראשון¹⁰ [פירוש במקדש ראשון, היה חוט של זהורית מלבין כשלג], אם

לזה, דהנה בחומש בראשית (ו, ב) כתיב "ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו", ולא מפורש מי הם בני אלוקים. אבל הוא מפורש ברש"י יומא (סז, ב) דז"ל הגמרא, "תנא דבי רבי ישמעאל: עזאל - שמכפר על מעשה עוזא ועזאל". כלומר, השעיר שנזרק לעזאל (ויקרא, טז), הוא לכפר על מעשה עוזא ועזאל, ולא נתפרש מה מעשיהם, ומי הם. אבל רש"י פירש - שכל דבריו קבלה מהגאונים ומרבנן סברואי - וז"ל "עוזא ועזאל - מלאכי חבלה, שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין, ועליהם נאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם (בראשית ו) כלומר, על העריות מכפר". הנה רואין שאפילו מלאכי עליון, כשיררדים להיות כבני אדם, יכולים לרדת ולהיות גרועים מבני אדם, שהרי לקחו נשים מכל אשר בחרו, היינו אשת איש וזכר ובהמה (רש"י בחומש והוא במדרש רבה כו, ה).

⁹ תמצית דבריו: ירושלים חרבה, שלא הביטו אל הטוב שבכל אחד, ולא למדו ממעשיו של כל אחד, וכן שלא קבלו דברי תוכחה מגדולי ישראל, וביזום, בטענה, שאם היו צריכים לעסוק בדברים ארציים, היו גרועים מהם.

